

Afrikkalainen sikarutto: yksityisen tuonnin rajoitukset ja valvonta

Afrikkalainen sikarutto ASF on afrikkalainen sikojen ja villisikojen vakava verenvuotokuume-tauti, jonka aiheuttaa asfivirus. Tauti on sioille tappava, mutta virus ei tartu ihmiseen. Taudin oireita sioilla ovat muun muassa kuume, verenpurkaukset, muutokset sisäelimissä ja tautiin sairastuneiden eläinten suuri kuolleisuus. Muut eläimet tai ihmiset kuin siat eivät sairastu afrikkalaiseen sikaruttoon, mutta voivat toimia taudin levittäjinä. Tauti leviää suoran sika-sika kontaktin sekä sian eritteiden, niillä saastuneiden tavaroiden, sianlihan, sianlihatuotteiden ja sikaa sisältävien sivutuotteiden välityksellä. Esimerkiksi metsästyskoirat ja metsästäjät voivat levittää virusta uusille alueille, jos virusta on päässyt metsämaasta tai metsästäytystä villisiasta mm. koiran turkkiin tai metsästäjän varusteisiin tai vaatteisiin.

ASF-virus on erittäin kestävä. Se säilyy pakastetussa sianlihassa useita vuosia ja lämpökäsittämättömissä sianlihatuotteissa useita kuukausia, jopa vuoden. Maaperässä virus voi säilyä yli kuusi kuukautta ja kuolleen sian ruhossa ja sivutuotteissa useita kuukausia. Viruksen säilymiseen tartuntavaarallisen vaikuttavat muun muassa lämpötila, pH, kosteus ja UV-säteily määrä. ASF-virus kuolee yli 70 °C kuumuudessa 30 minuutissa.

ASF on lakisääteisesti ja kansainvälisin sopimuksin vastustettava. Sitä vastaan ei ole olemassa hoitoa eikä rokotetta. Virusta ei vielä ole todettu Suomessa.

Jos ASF leviäisi Suomeen

Jos ASF tulisi sikalaan, viranomaisen määräisi sikalan kaikki siat lopetettaviksi ja raadot hävitettäväksi, minkä jälkeen sikala pestäisiin ja desinfioitaisiin. Tautisikalasta viedyt ja tautia mahdollisesti levittävät tuotteet ja välineet, kuten rehut, raadot, sperma, alkioit, lanta jäljitettäisiin ja määrättäisiin hävitettäväksi tai käsiteltäväksi siten, että taudinaiheuttaja tuhoutuu.

Suurimmat taloudelliset tappiot sikatiloille ja koko lihateollisuudelle aiheuttaisi viennin pysähtyminen. Lisäksi taloudellisia tappioita aiheutuisi koko tuotantoketjun häiriintymisestä (LUKEN ja Eviran riskinarviointi 2015).

Valtio korvaa viranomaisen määräyksestä tehdyt taudinvastustus- ja hävitystoimenpiteistä aiheutuneet kustannukset. Kuluja aiheutuu muun muassa sikojen lopettamisesta ja hävittämisestä sekä sikatilojen saneerauksesta. Lisäksi tuottajalle korvataan sikojen arvo ja mahdollinen korvaus tuotannon menetyksestä aiheutuneista tappioista.

Yhden taudinpurkauksen keskimääräinen hinta-arvio on noin 10,5 miljoonaa euroa (95 % vaihteluvälillä 4,6–22,7 milj. €; Eviran ja Luken arvio 3/2015). Kotieläinsektorin eli sikatilojen ja lihateollisuuden tappiot olisivat vielä suuremmat (7,5–38,1 milj. €). Valtaosa kustannuksista aiheutuisi viennin rajoituksista tai viennin pysähtymisestä. Edellä mainitut kustannusvaikutukset on kuitenkin v. 2015 laskettu noin 200 yksilön villisikakannan mukaan, mutta nykyarviot Suomen villisikakannasta ovat noin 3 500 yksilöä. Suurin osa villisoista on Kaakkois-Suomessa lähellä Venäjän rajaa. Lisäksi arvioinnin aikaan sianlihan vienti Kiinaan ei vielä ollut auennut. Nykyisin sianlihaa viedään Kiinaan noin 9 miljoonan euron arvosta vuosittain.

ASF leviää villisikapopulaatioissa Baltian maiden ja Puolan havaintojen perusteella 1–2 kilometriä kuukaudessa, ihmisen toiminnan seurauksena leviämisenä on tapahtunut pidempiä hyppäyksiä.

Jos ASF havaitaan, sianlihan vienti pysähtyisi kokonaan esimerkiksi Kiinaan, Etelä-Koreaan, Japaniin (vientä 2018 noin 560 000 kg) tai Singaporeen (vientä 2018 noin 318 000 kg), sillä kyseisten maiden vientiehdossa vaaditaan Suomen maavapautta ASF:n osalta.

Komission tarkastusmatkat Suomeen

EU:n edustajat ovat tehneet tarkastusmatkoja EU:n itäisillä rajoilla sijaitseviin jäsenmaihiin ASF-valvonnan tehokkuuden tarkastamiseksi. Suomeen tarkastusmatkat tehtiin vuosina 2016 ja 2017. Suomi sai tehtäväksi tehostaa rajavalvontaa ASF:n leviämisen ehkäisemiseksi matkustajien mukanaan tuomien laittomien elintarviketuliaisten, kuten liha- ja maitotuotteiden, osalta.

Suomessa rajavalvonnan tehostamiseksi on tehty mm. seuraavia toimia:

- Viranomaisyhteistyön lisääminen,
- Tullin valvontatoimien yhtenäistäminen,
- Ruokaviraston Tullille antaman ohjeistuksen ja koulutuksen lisääminen,
- näkyvän informaation lisääminen rajanylityspaikoissa sekä eri informaatiokanavien parempi hyödyntäminen yksityisen tuonnin rajoitusten ennakkoviestinnässä,
- ruokajäteastioiden sijoittaminen rajalle laittomien elintarviketuliaisten hävittämiseksi,
- Tullin ruokakoirien kouluttaminen kiellettyjen elintarviketuliaisten havaitsemiseen ja
- Ruokaviraston esitteiden ja tiedotteiden laatiminen tuliaistuontirajoituksista sekä kampanjointi ASF-informaatiovideoiden kautta eri medioissa.

ASF-tilanne Venäjällä, Kiinassa ja muissa Aasian maissa

ASF levisi Georgiaan vuonna 2007 afrikkalaisten laivojen ruokajätteen mukana. Tauti jatkoi kulkuaan Georgiasta Armeniaan, Azerbaidžhaniin ja Venäjälle, missä se levisi villisikapopulaatioissa taudin saastuttaman lihan ja lihatuotteiden välityksellä. Venäjällä tautia on havaittu vuosittain vuodesta 2007 lähtien. Viime vuosina lähimpänä Suomea todetut tartunnat on havaittu muun muassa helmikuussa 2019 villisioissa Msinskin suoalueella Pietarin eteläpuolella. Tautia on muun muassa Moskovan lähialueilla sekä luonnonvaraisissa villisioissa että kotisioissa.

Kiinan koillisosassa lähellä Pohjois-Korean rajaa ASF havaittiin ensimmäisen kerran heinäkuussa 2018. Ensimmäisen tautitapauksen jälkeen ASF on sittemmin levinnyt rajusti Kiinassa lähes läpi koko maan saaden Kiinan sikatalouden polvilleen. Tauti on levinnyt vuoden 2019 aikana myös Kiinan naapurimaihin Mongoliaan, Pohjois-Koreaan, Hong Kongiin, Vietnamiin, Laosiin ja Myanmariin. Filippiineillä varmistui maan ensimmäinen ASF-tapaus elokuussa 2019. Etelä-Koreassa tauti varmistui syyskuussa 2019 aivan Pohjois-Korean rajan tuntumassa.

ASF:n levinneisyys EU:n alueella

ASF saavutti EU:n alueen vuonna 2014 levittyään Liettuaan, Puolaan, Latviaan ja Viroon, tautitapauksia on ollut vuosittain sekä koti- että villisioissa. Taudin leviämiseen on vaikuttanut muun muassa puutteellinen tautikontrolli naapurimaissa. Taudin pidemmät siirtymät alueelta tai maasta toiseen ovat yleensä liittyneet ihmisen toimintaan, kuten virusta sisältävien elintarvikkeiden siirtoihin tai tautiin sairastuneiden sikojen siirtoihin.

Kesällä 2017 ASF levisi Tsekiin ja Romaniaan. Tsekissä aiheuttajaksi epäillään ruokajätettä, Tsekki on sittemmin saanut taudin hävitettyä maastaan. Romaniassa tauti on levinnyt kulovalkean tavoin.

Unkarissa ensimmäinen tapaus löytyi huhtikuussa 2018 kuolleena löydetyistä villisiasta. Tautia on todettu useissa kuolleena löydetyissä villisioissa. Taudin alkulähdettä ei ole pystytty varmistamaan, mutta syyksi epäiltiin ukrainalaisten siirtotyöläisten mukanaan tuomien eväiden päätymistä villisioille ja sittemmin myös villisikojen kevätvaellusta, koska kaikki tautitapaukset ovat Ukrainan rajan lähellä. Bulgariassa ensimmäinen ASF –tautitapaus sioissa havaittiin elokuussa 2018. ASF on levinnyt myös Belgiaan, jossa havaittiin ASF villisioissa myöskin elokuussa 2018. Belgian ensimmäisen tautitapauksen jälkeen on maassa havaittu puolisen tuhatta uutta tautitapausta villisioissa, kaikki samalla metsäalueella maan eteläosassa.

EU:n alueella tautitapauksia havaitaan edelleen viikoittain lähinnä Baltian alueella sekä Romaniassa.

ASF:n vastustustoimet EU:ssa ja tuliaistuonnin rajoitukset EU:n ulkopuolelta

EU:n alueella eläinmarkkinat on kielletty riskialueilla. Sikaloiden tautisuojausta on parannettu ja sianlihantuottajia sekä metsästäjiä on koulutettu. Vastustustoimista huolimatta uusia tautitapauksia havaitaan vuosittain EU:n alueella.

Suomessa afrikkalaisen sikaruton seuranta aloitettiin vuonna 2010. Nykyään ohjelma on EU:n komission osarahoittama. Afrikkalaista sikaruttoa ei koskaan ole tavattu Suomessa.

EU:n ulkopuolisista maista EU-maihin tuotavien omaan käyttöön tarkoitettujen lihan, lihatuotteiden, maidon ja maitopohjaisten tuotteiden tuonti tai postipakettina yksityishenkilölle lähettäminen on yksiselitteisesti kiellettyä (komission asetus (EY) N:o 206/2009). Tulli valvoo Suomessa matkustajien mukanaan kuljettamia ja postipaketteina lähetettyjä henkilökohtaisia elintarviketuliaisia. Vuonna 2018 Tulli suoritti 156 145 tuliaistuonnin tarkastusta (2017: 112 399), joista 1 106 tapausta sisälsi laittomia elintarvikkeita (2017: 690). Laitonta lihaa ja lihavalmisteita löytyi tarkastuksissa 5 058 kg (2017: 1 844 kg), ja laitonta maitoa sekä maitotuotteita löytyi 666 kg (2017: 529 kg).

14.6.2018 työnsä aloittanut Suomen ensimmäinen ruokakoira Aino osallistui tehokkaasti laittomien tuliaiselintarvikkeiden etsimiseen matkustajien matkatavaroista sekä liikennevälineistä varsinkin Suomen itärajan rajanylityspaikoilla. Nuijamaalla vuonna 2018 otettiin talteen laittomia ruokatuliaisia 1 700 kg, josta ruokakoira Ainon löytämä osuus oli 600 kg. Vaalimaalla kiellettyjä tuotteita otettiin talteen tullin henkilökunnan toimesta ja niin sanotuista katumusroskakoreista 2 300 kg, Vainikkalassa 580 kg ja Imatralla 550 kg. Toukokuussa 2019 ruokakoira Ainon havaitsemien laittomien tulaisten saldo saavutti 1 000 kg rajan. Tulli kouluttaa Ainolle työpariksi myös toisen ruokakoira, Ricon, jonka on tarkoitus aloittaa työuransa kesällä 2020. Ricon työkenttänä on lähinnä tärkeimmät lentokentät sekä Helsingin satamat.

Elintarviketuliaiset voivat levittää myös muita eläintauteja, kuten suu- ja sorkkatautia sekä klassista sikaruttoa. Afrikkalainen sikarutto on toistaiseksi kuitenkin pahin maailmalla leviävistä sikataloutta kurittavista eläintaudeista.

Venäjältä, Valko-Venäjältä, Moldovasta, Ukrainasta tai Serbiasta palaavat tyhjästä eläinkuljetusajoneuvot pitää EU-vaatimuksen mukaisesti pestä ja desinfioida valvotuissa paikoissa ennen niiden paluuta EU:n alueelle. Muussa tapauksessa ne joko käännytetään tai ohjataan EU:n puolella desinfiotavaksi sallittuihin desinfiointipaikkoihin.